
ARTISTIC VALUES IN SONGS WRITTEN ABOUT THANH HOA

Trinh Thi Thuy Khuyen

Thanh Hoa University of Culture, Sports and Tourism

Email: trinhthithuykhuyen@dvt.edu.vn

Received: 21/12/2022

Reviewed: 26/12/2022

Revised: 28/12/2022

Accepted: 03/01/2023

Released: 09/01/2023

Music of Thanh Hoa is popular with the tunes in the Ma River or the folk song “Eating by traditional lighting of the oil lamp, rice planting by the moon”, Xuan Pha music, the lullaby of the Muong people, the sound of the Thai people’s trumpet... All these things create a colorful music picture, in which the songs written about Thanh Hoa are the most prominent. In the process of formation and development for more than 50 years, thousands of songs about Thanh Hoa have been written, which leaves certain values and contributions to Vietnamese music in general, and Thanh Hoa music in particular. Those values have been contributing to educating young generation about love for the motherland, moral and aesthetics; promoting tourism; serving the renovation of the homeland.

Keywords: Songs written about Thanh Hoa; Music; Artistic values.

---

1. Giới thiệu

Thanh Hóa mảnh đất địa linh nhân kiệt, có truyền thống văn hóa lâu đời và đa dạng, từ hệ thống làng nghề truyền thống nổi tiếng như: chạm khắc đá An Hoạch; đúc đồng Trà Đông, nghề dệt vải thổ cẩm của người Mông, Thái, Dao, Mường... đến những truyền thuyết giai thoại văn hóa dân gian, hệ thống các trò diễn, dân ca, dân vũ và hàng trăm lễ hội trong năm, tất cả đã tạo nên đời sống tinh thần của người dân xứ Thanh vừa đa dạng vừa khác biệt.

Như chúng ta biết, âm nhạc là món ăn tinh thần không thể thiếu trong đời sống, sinh hoạt của mỗi người, nó hiện hữu hàng ngày với con người, từ trong lao động sản xuất, trên công trường, trong nhà máy, ngoài đồng ruộng hay trên nương rẫy, từ thành thị cho đến nông thôn, mỗi góc phố, mỗi làng quê âm nhạc đều có thể len lỏi đến để kịp thời xoa dịu những nỗi đau, chia sẻ những niềm vui, nỗi buồn, ngợi ca những con người anh hùng, bất khuất, những chiến công oanh liệt, hoặc có thể dùng những giai điệu kỳ diệu của âm nhạc để khắc họa, ghi lại hình ảnh đẹp về đất và người xứ Thanh... Tất cả những điều đó được thể hiện qua hàng nghìn ca khúc viết về quê hương Thanh Hóa với đủ sắc màu và cung bậc cảm xúc. Trong khuôn khổ bài viết, chúng tôi xin được đàm bàn đôi chút về giá trị nghệ thuật của các ca khúc

viết về Thanh Hóa để thấy rõ được vai trò quan trọng của ca khúc trong đời sống người dân xứ Thanh.

2. Tổng quan nghiên cứu vấn đề

Thanh Hóa được ví như một Việt Nam thu nhỏ với bốn vùng rõ rệt: miền biển, đồng bằng, trung du và miền núi. Có 7 tộc người chính sinh sống: Kinh, Mường, Thái, Dao, Thổ, Khơ mú và H'Mông. Mỗi vùng miền, mỗi dân tộc đều có những đặc điểm, sắc thái văn hóa, tập tục riêng, tạo cho Thanh Hóa một bức tranh nghệ thuật phong phú về màu sắc, đa dạng về thể loại. Trong kho tàng âm nhạc Thanh Hóa thì mảng ca khúc viết về Thanh Hóa giữ vai trò rất quan trọng với số lượng và chất lượng ngày càng nâng cao.

Công trình nghiên cứu âm nhạc dân gia của hai tác giả Nguyễn Liên và Hoàng Minh Tường (2017), *“Âm nhạc dân gian xứ Thanh”*, Nxb Thanh Hóa [4] đã giới thiệu toàn cảnh về âm nhạc dân gian xứ Thanh. Hai tác giả đã dày công sưu tầm và khôi phục được nhiều trò diễn, diễn xướng, ghi băng, ghi hình, ký âm một số bản nhạc dân ca, bản nhạc do các loại nhạc cụ dân gian diễn tấu.

Công trình nghiên cứu của tác giả Văn Hòe (2015), *“Âm nhạc dân gian Thanh Hóa”* (tập 1), Nxb Thanh Hóa. Cuốn sách dày hơn 200 trang được trình bày gồm 3 phần: Phần I nghiên cứu về các làn điệu hò sông Mã, hò trên sông Lãng; Phần II nghiên cứu về âm nhạc lễ hội Thành Hoàng làng; phần III nghiên cứu về công chiêng dân tộc Mường và khèn bè dân tộc Thái [3].

Nghiên cứu ca khúc viết về quê hương Thanh Hóa thì phải kể đến đề tài cấp tỉnh do Nhạc sĩ Đoàn Dũng làm chủ nhiệm đề tài (2022), *“Phát huy giá trị của các ca khúc viết về Thanh Hóa phục vụ sự nghiệp Công nghiệp hóa - Hiện đại hóa quê hương đất nước”*. Đây là công trình nghiên cứu một cách tổng quát và khá đầy đủ về ca khúc viết về xứ Thanh. Tác giả đã đi sâu phân tích cũng như chia các ca khúc theo các chủ đề để thấy được bức tranh toàn cảnh và những giá trị của ca khúc viết về Thanh Hóa trong sự nghiệp Công nghiệp hóa - Hiện đại hóa quê hương đất nước [1].

Với hơn 50 năm sáng tác ca khúc viết về Thanh Hóa các nhạc sĩ đã biên tập và lựa chọn được nhiều ca khúc có chất lượng tốt để xuất bản. Đầu tiên là tuyển tập *“20 năm ca khúc Thanh Hóa”* - Hội Văn học Nghệ thuật Thanh Hóa chủ biên, được biên tập và xuất bản năm 1994. Đây là tuyển tập ca khúc đầu tiên của các nhạc sĩ Thanh Hóa nhân kỷ niệm 20 năm thành lập Hội Văn học Nghệ thuật Thanh Hóa, Ban biên tập đã lựa chọn và biên tập những tác phẩm xuất sắc nhất tổng kết lại 20 năm hoạt động và sáng tác của các nhạc sĩ xứ Thanh [5].

Trong tuyển tập *“Sông Mã yêu thương”*, Nhà văn hóa Trung tâm Thanh Hóa chủ biên, được Nhà in Báo Thanh Hóa xuất bản năm 1999. Tuyển tập gồm 25 ca khúc của các nhạc sĩ Thanh Hóa, các ca khúc trong tuyển tập phần lớn được khai thác và sử dụng chất liệu hò sông Mã, nội dung ca ngợi những nét đẹp lao động trên sông, cảnh quan và con người gắn với dòng sông Mã, đó là nét đặc sắc của tuyển tập *“Sông Mã yêu thương”* [8].

Tuyển tập *“Nửa thế kỷ ca khúc xứ Thanh”* do Sở Văn hóa Thông tin - Hội Văn học Nghệ thuật chủ biên, được Nxb Âm nhạc xuất bản năm 2003 gồm 135 ca khúc viết về Thanh Hóa. Tuyển tập gồm nhiều tác giả, ban biên tập đã sưu tầm, tổng hợp và lựa chọn các ca khúc

viết về Thanh Hóa trong 50 năm qua, nội dung các tác phẩm chủ yếu là ca ngợi quê hương Thanh Hóa trong kháng chiến cũng như trong thời bình. Ngoài ra, các nhạc sĩ còn khai thác các nội dung ca ngợi các ngành nghề, ca ngợi cảnh đẹp của quê hương, đất nước [7].

Ngoài ra, tuyển tập “*Giai điệu quê Thanh*” do Hội Văn học Nghệ thuật Thanh Hóa chủ biên, Nxb Thanh Hóa xuất bản năm 2012, là tập ca khúc giới thiệu 33 tác phẩm của 33 nhạc sĩ là hội viên Hội Văn học Nghệ thuật Thanh Hóa gồm những bài hát mới sáng tác trong thời gian gần đây chưa được chọn lựa và công bố trong các tuyển tập ca khúc khác. Nội dung của các ca khúc trong tuyển tập *Giai điệu quê Thanh* phản ánh kịp thời, sinh động về đất và người tỉnh Thanh thời kỳ hội nhập và phát triển. Trong 33 ca khúc có 10 ca khúc viết về sự đổi mới của các miền quê ở Thanh Hóa [6].

Trong các tuyển tập ca khúc viết về xứ Thanh được xuất bản gần đây nhất phải kể đến tuyển tập “*150 ca khúc xứ Thanh*” do Nhạc sĩ Đoàn Dũng chủ biên, Nxb Thanh Hóa phát hành năm 2020. Nhạc sĩ đã dày công biên tập, lựa chọn những ca khúc đặc sắc với nhiều chủ đề khác nhau như: ca ngợi quê hương đất nước, nhà trường, thầy cô, lực lượng vũ trang, công an, tình yêu tuổi trẻ, hay cuộc sống sinh hoạt của nhân dân trong thời đại ngày nay [2].

3. Cách tiếp cận và phương pháp nghiên cứu

Để làm nổi bật được giá trị nghệ thuật trong các ca khúc viết về Thanh Hóa, trong phạm vi bài viết chúng tôi sử dụng phương pháp nghiên cứu tài liệu và phân tích tổng hợp: Thông qua việc tập hợp và nghiên cứu một số văn bản, tài liệu, bản nhạc liên quan, chúng tôi kế thừa và vận dụng kết quả những công trình của các tác giả đi trước, đồng thời phát hiện, khái quát hóa thành cơ sở lý luận và những luận điểm, nhận định riêng, từ đó thống kê, phân loại, tổng hợp làm căn cứ để đưa ra các luận cứ khoa học cho bài viết.

4. Kết quả nghiên cứu

4.1. Ca khúc viết về Thanh Hóa mang giá trị lịch sử dân tộc

Trong cuộc kháng chiến chống đế quốc Mỹ, âm nhạc Việt Nam nói chung và ca khúc viết về Thanh Hóa nói riêng, là động lực thôi thúc biết bao thế hệ con người Việt Nam đứng lên chiến đấu để bảo vệ Tổ quốc. Những ca khúc viết về Thanh Hóa trong giai đoạn này tập trung phản ánh về cuộc kháng chiến ác liệt chống đế quốc Mỹ, những tấm gương anh hùng, những chiến công hiển hách đã được các nhạc sĩ kịp thời ghi lại bằng âm thanh thông qua các giai điệu hào hùng. Ca khúc “*Thanh Hóa anh hùng*” của nhạc sĩ Hoàng Đạm, “*Chào sông Mã anh hùng*” của nhạc sĩ Xuân Giao, hay “*Cây lúa Hàm Rồng*” của nhạc sĩ Đôn Truyền, “*Hát mừng các cụ dân quân*” của Đỗ Nhuận... là những ca khúc tiêu biểu.

Năm 1965 ca khúc “*Thanh Hóa anh hùng*” của nhạc sĩ Hoàng Đạm ra đời, ca khúc là đại diện đầu tiên cho chủ đề hùng ca yêu nước của dòng ca khúc cách mạng viết về Thanh Hóa. Tác giả đã khai thác chất liệu hò sông Mã khỏe khoắn vui tươi để ca ngợi những chiến công của quân và dân Thanh Hóa. Với cách viết cũng rất đặc biệt để mọi người có thể cùng tham gia hát dễ dàng, nhạc sĩ dùng hình thức xướng - xô (một người lĩnh xướng chính còn lại là hát xô theo các làn điệu của hò sông Mã tùy theo từng câu hát như: “*Dô tá dô tà; Ế dô khoan ta dó khoan; Ế huây khoan, Ế hò khoan; Khoan hời hò khoan ế dó khoan ta hò khoan...*”) được lặp đi lặp lại sau mỗi câu lĩnh xướng cho đến hết bài. “*Thanh Hóa anh hùng*”

đã kịp thời phản ánh sự anh dũng kiên cường của nhân dân ta “*Muôn người tay súng, tay súng sẵn sàng*” hay “*càng hăng chú đánh giặc ta càng sản xuất hăng*”. Chúng ta cảm nhận được sự sôi sục của nhân dân, muôn người như một, không sợ gian khổ, không sợ hy sinh đồng lòng chiến đấu “*Phen này giặc, giặc Mỹ toi bời... dù cho chúng xuống biển, lên trời cũng tan thây..*”. Sự đoàn kết, quyết tâm, truy quét hết kẻ thù ra khỏi lãnh thổ Việt Nam, dù lên trời hay xuống biển thì cũng không thể chạy thoát, nhân dân một lòng chiến đấu quét sạch bóng dáng kẻ thù mang lại nền hòa bình độc lập cho quê hương, đất nước.

Ca khúc “*Chào sông Mã anh hùng*” của nhạc sĩ Xuân Giao là ca khúc được nhiều người biết đến; ca khúc có tính nghệ thuật cao được nhiều ca sĩ, thí sinh lựa chọn trong các chương trình biểu diễn cũng như các cuộc thi lớn. Trong ca khúc này, tác giả sử dụng hình thức ba đoạn đơn đặc biệt abc, mỗi đoạn là một cấu trúc hoàn chỉnh cả về âm nhạc và lời ca. Đoạn a được nhạc sĩ viết ở giọng a moll, tính chất dàn trải, khoan thai, thư thái, sử dụng chất liệu hò sông Mã với hình ảnh chèo gió lên, đưa nhẹ mái chèo để cho thuyền về xuôi, rồi hình ảnh sông nước mây trời trong xanh, lá hoa khoe màu và cây cầu Hàm Rồng hiên ngang soi bóng xuống dòng sông tạo nên một bức tranh đẹp về một làng quê ven sông thanh bình trong nắng chiều. Đoạn b tác giả chuyển điệu sang giọng e moll, đẩy tốc độ nhanh hơn, khỏe khoắn để mô tả quê hương trong kháng chiến, với hình ảnh “*các anh các chị tuổi xuân đôi mươi cánh tay luyện thép*” hay “*đánh giặc đêm ngày để vui chôn nơi đây xác bao giặc Mỹ*”, mặc dù quê hương trong mưa bom bão đạn nhưng “*không ngăn được tiếng ca yêu đời và lòng thôn vẫn vui cấy cấy*”, vẫn vang lên “*câu ca xóm thôn được mùa*”... Đoạn c tác giả chuyển điệu qua giọng A dur, tốc độ ghìm chậm hơn nhưng tính chất vẫn mạnh mẽ và lời ca được nhấn mạnh như lời khẳng định về cây cầu Hàm Rồng vẫn hiên ngang đứng đó, dòng sông Mã vẫn chảy menh mang, “*Hàm Rồng sông Mã vẫn giữ vững cầu, giữ vững mạch giao thông*” để chi viện cho tiền tuyến, hình ảnh cây cầu Hàm Rồng chứng kiến sức mạnh của quân và dân Thanh Hóa với những chiến công lẫy lừng đã đi vào lịch sử. “*Chào sông Mã anh hùng*” như một bản tình ca bất hủ đi cùng năm tháng, là niềm tự hào của mỗi người con xứ Thanh.

Những giá trị lịch sử của dân tộc trong các ca khúc viết về Thanh Hóa vẫn được các nhạc sĩ khai thác ở nhiều góc cạnh khác nhau; khéo léo lồng ghép những hình ảnh, sự vật, hiện tượng, hay nhân vật để bày tỏ những tâm tư, tình cảm, ẩn ý diễn đạt những điều muốn nói. Và nhạc sĩ Đôn Truyền và nhạc sĩ Nguyễn Liên đã mượn hình ảnh cây lúa để miêu tả sự kiên cường bất khuất cũng như sự lạc quan yêu đời, sự tin tưởng vào một ngày mai tươi sáng của quân và dân Thanh Hóa. Với nhạc sĩ Đôn Truyền ca khúc “*Cây lúa Hàm Rồng*” miêu tả hình ảnh những cô dân quân tranh thủ giữa những trận bom đạn để cấy lúa “*dưới ánh đèn dù soi sáng đêm thâu*”. Sự lạc quan, nét đẹp trong lao động được nhạc sĩ khắc họa rất chân thực “*Em san lấp hố bom này cho những đường cày thẳng tấp vươn xa*” hay “*Ôi quê hương trong tiếng súng vẫn sáng tươi màu, vẫn đứng hiên ngang*”, hình ảnh người con gái kiên cường trong cuộc chiến tranh ác liệt chống kẻ thù, vừa đánh giặc vừa tăng gia sản xuất để chi viện cho chiến trường miền Nam “*Bao máu xương thấm đất ruộng cày, lúa này nặng những phù xa*” và tin tưởng vào một ngày đất nước hoàn toàn độc lập. Còn nhạc sĩ Nguyễn Liên hình ảnh cây lúa được diễn tả trong ca khúc “*Hồi em cấy lúa dưới trăng*”, nhạc sĩ hồi tưởng lại khi

hành quân qua đất Thanh Hóa “*Năm xưa hành quân qua đây, nghe câu hò bên dòng sông Mã*” hay “*Nay qua đây anh lại được nghe em hát dân ca bên từng khóm mạ, ơi cô gái quê Thanh dịu hiền ăn cơm bằng đèn đi cấy sáng trăng*”. Cây lúa dưới trăng là một hình ảnh rất đẹp mà chỉ có thể có trong giai đoạn đất nước đang chiến tranh, nhân dân vừa đánh giặc vừa tăng gia sản xuất để chi viện cho tiền tuyến. Hình ảnh cây lúa kiên cường bất khuất trong mưa bom bão đạn của quân thù cũng như những người dân nơi đây không sợ gian khổ, không sợ hy sinh.

Còn đối với nhạc sĩ Hoàng Hải, chủ đề hùng ca cách mạng được nhạc sĩ khắc họa trong ca khúc “*Xe thồ Điện Biên*”. Hình ảnh những chiếc xe thồ của nhân dân Thanh Hóa chi viện cho Điện Biên trong những năm tháng chiến tranh có lẽ không bao giờ quên trong trái tim của mỗi người dân Việt Nam. Trong ca khúc này nhạc sĩ viết ở giọng d moll, sử dụng nhịp 2/4 với tốc độ vừa phải như nhịp đi của đoàn xe thồ băng qua suối, băng qua đêm tối với “*xi nhan pháo sáng thay đèn*”. Hình ảnh đoàn xe thồ vượt qua mưa bom bão đạn, suối sâu đèo cao, gió thét mưa gào, pháo kích bom rền để chở muối gạo lên Điện Biên góp phần làm nên chiến thắng Điện Biên lừng lẫy năm châu chấn động địa cầu. Để ca ngợi những chiến công oanh liệt của nhân dân Thanh Hóa còn nhiều ca khúc của các nhạc sĩ như: nhạc sĩ Đỗ Nhuận với ca khúc “*Hát mừng các cụ dân quân*”, nhạc sĩ Đôn Truyền với ca khúc “*Cây lúa hàm Rồng*”; ca khúc “*Đẹp đôi trai gái tình Thanh*” của nhạc sĩ Nguyễn Trọng, “*Nhịp cầu sông Mã*” của nhạc sĩ Lê Xuân Thọ...

Nhìn lại quá khứ hào hùng của dân tộc, chúng ta luôn tự hào về những chiến công của dòng âm nhạc cách mạng, đó là một phần sức mạnh để đưa đoàn quân ra mặt trận, là giá trị tinh thần cho các chiến sĩ thêm niềm lạc quan tin tưởng vào sự chiến thắng của dân tộc, đem lại nền hòa bình độc lập như hôm nay. Ca khúc cách mạng nói chung và những ca khúc cách mạng viết về Thanh Hóa nói riêng luôn là động lực to lớn, là sức mạnh lay động đến muôn triệu trái tim, là những “*Tiếng hát át tiếng bom*” và là sự tất yếu của cách mạng giải phóng dân tộc đi đến thành công. Tất cả những ca khúc đó đã lột tả một thời chiến tranh ác liệt, những chiến công hiển hách để giúp các thế hệ mai sau hiểu hơn; góp phần lưu giữ, bảo tồn và giáo dục truyền thống tốt đẹp của nhân dân Thanh Hóa anh hùng.

4.2. Ca khúc viết về Thanh Hóa mang giá trị trong giáo dục đạo đức, tình yêu quê hương đất nước

Âm nhạc nói chung và ca khúc viết về Thanh Hóa nói riêng có vai trò quan trọng trong việc giáo dục đạo đức, giáo dục tình yêu quê hương cho các thế hệ trẻ. Thông qua những giai điệu ngọt ngào, ca từ trong sáng ngợi ca về Bác Hồ, các anh hùng dân tộc, các thầy cô giáo, mái trường... giúp mọi người cảm nhận sâu sắc nội dung để từ đó sống có lý tưởng, biết yêu thiên nhiên, yêu con người, biết giữ gìn và phát huy truyền thống tốt đẹp của quê hương, đất nước.

Thanh Hóa vinh dự được bốn lần Bác Hồ về thăm, mỗi lần về thăm Bác đều dành cho nhân dân Thanh Hóa những tình cảm tốt đẹp và sự quan tâm đặc biệt. Nhân dân Thanh Hóa cũng luôn biết ơn và ghi sâu lời Bác dặn “*Xây dựng Thanh Hóa thành tỉnh kiểu mẫu*”. Bác Hồ cũng chính là đề tài mà được các nhạc sĩ yêu thích và chọn làm chủ đề sáng tác, nhiều tác phẩm viết về Bác luôn được mọi người nhắc đến như: “*Quê Thanh âm vang lời Bác*” của

nhạc sĩ Hoàng Hải, “*Đảo Mê làm theo lời Bác*” của nhạc sĩ Đồng Tâm, “*Tháng năm nhớ Người*” của nhạc sĩ Mai Kiên...

Lần đầu tiên Bác Hồ thăm Thanh Hóa đó là năm 1947 dấu ấn không quên đối với nhân dân quê Thanh đã được nhạc sĩ Xuân Liên ghi lại một cách chân thực không khí, khung cảnh qua ca khúc “*Nơi rừng thông con dựng tượng đài Bác*”.

Ca khúc viết năm 1985, giọng A moll, nhịp 6/8, hình thức hai đoạn đơn dạng phát triển có sử dụng phần mở đầu và phần kết coda. Bài hát nói lên tình cảm của người dân Thanh Hóa đối với Bác Hồ vô vàn kính yêu, đã ghi lại dấu ấn lịch sử tại Rừng Thông, huyện Đông Sơn, nơi Bác Hồ đặt chân khi về thăm Thanh Hóa. Bác ngồi đó với tấm áo nâu giản dị, nụ cười hiền và giọng nói mệnh mang. Lời Bác dặn năm nào vẫn được nhân dân Thanh Hóa khắc ghi trong tim để tự hứa với lòng mình mãi làm theo lời Bác. [tr 203; 2]

Hay trong ca khúc “*Sầm Sơn in dấu chân Bác Hồ*” nhạc và lời: Lê Đăng Khoa - Nguyễn Hoài Nam được khắc họa lại trong lần thứ ba năm 1960 Bác Hồ thăm. “*Bài viết ở giọng A moll, nhịp 2/2, hình thức hai đoạn đơn dạng phát triển. Đoạn a viết theo thủ pháp hai câu nhắc lại và sử dụng phần nối tiếp giữa câu 1 và câu 2. Đoạn b gồm có ba câu và có xen kẽ các câu nối tiếp giữa các phần chính tạo thành “xướng và xô” mang âm hưởng của hò sông Mã Thanh Hóa*” [2]. Hình ảnh Bác Hồ kéo lưới cùng với dân chài là hình ảnh đẹp “*Đại dương mệnh mộng bao la, tình Bác như ngàn hoa tỏa sáng, Bác đã cùng dân kéo lưới*” và “*Khoang cá đầy lấp lánh ánh trăng soi, giòn giã tiếng cười dòng người có Bác*”. Bác đã cùng nhân dân kéo lưới, nói chuyện vui vẻ với bà con và *Sầm Sơn luôn in dấu chân Người* cũng như hình ảnh của Bác mãi trong tim của nhân dân Thanh Hóa.

Trong hai cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp và đế quốc Mỹ, có hàng triệu người con đã hy sinh dũng để bảo vệ vẹn toàn lãnh thổ Việt Nam. Nhiều tấm gương kiên cường dũng cảm, không sợ hy sinh thân mình và Thanh Hóa được biết đến với cái tên như: Anh hùng Tô Vĩnh Diện, Lê Mã Lương, Ngô Thị Tuyên và “*Nguyễn Bá Ngọc người thiếu niên dũng cảm*” cũng chính là tên bài hát được nhạc sĩ Mộng Lân nhắc đến và sáng tác năm 1965.

Năm 1965 là dấu mốc quan trọng của người dân Thanh Hóa khi Mỹ đánh phá ác liệt trên trận địa Hàm Rồng đánh sập cầu nhằm ngăn tuyến đường chi viện của hậu phương miền Bắc đến chiến trường miền Nam. Quân và dân Thanh Hóa đã quyết tâm “*Đánh cho Mỹ cút đánh cho ngụy nhào*” và chiến thắng ngày mừng 3- 4/4/1965 tại Hàm Rồng ghi vào trang vàng lịch sử dân tộc. [tr 181; 2]

Hình ảnh cậu bé Nguyễn Bá Ngọc ở nhà một mình trông em khi bố mẹ đi làm đồng, khi đó giặc Mỹ bắn phá ác liệt, Nguyễn Bá Ngọc đã đưa các em nhỏ xuống hầm trú ẩn, ngay lúc đó có tiếng trẻ em khóc bên nhà hàng xóm Nguyễn Bá Ngọc đã chạy sang và lấy thân mình che chắn cho 2 em nhỏ vào hầm trú ẩn an toàn, nhưng Nguyễn Bá Ngọc đã trúng đạn và hy sinh. “*Anh hiến dâng cả cuộc đời, băng qua lửa đạn bom rơi cứu em nhỏ thoát cơn bom đạn giặc Mỹ*”. Tấm gương hy sinh anh dũng của anh vẫn còn sáng mãi để góp phần giáo dục, rèn luyện lòng dũng cảm cho các thế hệ trẻ mai sau “*Anh qua đời gương anh còn mãi, chí kiên cường và lòng dũng cảm, ta thêm tự hào ghi tên của anh, trong sổ vàng truyền thống đội ta*” .

Với chủ đề về thầy cô và mái trường được nhiều nhạc sĩ sáng tác: “*Cô giáo vùng cao*” của nhạc sĩ Mai Kiên; “*Kỹ sư tâm hồn*” của nhạc sĩ Hoàng Hải; “*Tạm biệt những cánh chim*” của nhạc sĩ Nguyễn Liên... là những ca khúc hay viết về ngành giáo dục được các thế hệ học sinh sử dụng nhiều trong các chương trình tri ân thầy cô nhân dịp 20/11. Ca khúc “*Cô giáo vùng cao*” của nhạc sĩ Mai Kiên và ca khúc “*Kỹ sư tâm hồn*” của nhạc sĩ Hoàng Hải là “*Bài hát ca ngợi những người làm ngành sư phạm với tình yêu và trách nhiệm của mình đã không ngại gian khó đưa kiến thức văn hóa về với học sinh ở mọi miền quê góp phần xây dựng quê hương đất nước ngày càng giàu đẹp*” [tr 102; 2], còn trong ca khúc “*Tạm biệt những cánh chim*” của nhạc sĩ Nguyễn Liên thì lại nói lên nỗi lòng của các thầy cô khi sắp phải chia tay các học sinh của mình, các em đã trưởng thành và sẽ trở thành những con người có ích của xã hội “*Bay đi bay đi hồi cánh chim nhỏ, bay tới chân trời mà em ước mơ*” hay “*Bay đi bay đi những cánh chim nhỏ mang niềm vui về cho những em thơ*”. Với những giai điệu mềm mại, lời ca trong sáng đó là sự nhắn nhủ của các thầy cô dành cho các em và luôn mong các em hãy mang những kiến thức học được trên ghế nhà trường để truyền đạt lại cho các thế hệ học sinh và thầy cô luôn là người chấp cánh cũng như dõi theo các em “*Bay đi đi bay đi đôi cánh không mỏi, tôi là gió ngàn nâng cánh chim bay*”.

4.3. Ca khúc viết về Thanh Hóa là thông điệp có giá trị trong quảng bá du lịch

Thanh Hóa được thiên nhiên ban tặng cho nhiều danh lam thắng cảnh, nhiều khu di tích văn hóa - lịch sử hay bãi biển Sầm Sơn đầy nắng và gió làm nức lòng du khách; Bến En xanh được ví như Vịnh Hạ Long thu nhỏ.... Các ca khúc viết về Thanh Hóa được các nhạc sĩ khắc họa như những bức tranh phong cảnh đẹp giới thiệu và mời gọi du khách về thăm.

Nhạc sĩ Nguyễn Trọng là người Hà Nội nhưng ông có khoảng thời gian khá dài công tác tại Thanh Hóa, ông đã sáng tác nhiều ca khúc viết về Thanh Hóa và được nhân dân đón nhận, sử dụng nhiều trong các sinh hoạt, hoạt động thường ngày, các ca khúc đó phải kể đến như: “*Đường về Thanh Hóa*”, “*Khúc tình ca Thanh Hóa*”, “*Đẹp đôi trai gái tỉnh Thanh*”. Trong các ca khúc, nhạc sĩ đã khéo léo dẫn du khách đi tham quan Thanh Hóa bằng những hình tượng âm nhạc thông qua câu chuyện về các vị anh hùng dân tộc Quang Trung, Triệu Trinh Nương; hay đến thăm các khu di tích Lam Kinh, Thành Nhà Hồ, chiến khu Ngọc Trạo, núi Trường Lệ, đền Cô Tiên; được thưởng thức các làn điệu dân ca “*ăn cơm bằng đèn đi cấy sáng trăng*”, những điệu hò sông Mã thân thương; thưởng thức những đặc sản nổi tiếng như mía Kim Tân, quế Thường Xuân... Ngoài ra, còn nhiều sáng tác của các nhạc sĩ ca ngợi vẻ đẹp trầm hùng của dòng sông Mã với cây cầu Hàm Rồng hiên ngang vẫn đứng đó với thời gian ghi bao chiến công oanh liệt của quân và dân ta như: “*Về làm dâu sông Mã*”, “*Thanh Hóa gọi ta về*” của nhạc sĩ Đồng Tâm; “*Nhớ mãi một miền quê*”, “*Về với xứ Thanh*” của nhạc sĩ Nguyễn Tiến; “*Nồng nàn khúc hát tỉnh Thanh*” của nhạc sĩ Thế Việt... Với những giai điệu ngọt ngào, các nhạc sĩ đã khai thác chất liệu âm nhạc hò sông Mã và âm nhạc trong tổ khúc múa đèn tạo nên những bức tranh đẹp bằng âm thanh giúp người nghe cảm nhận về quê hương Thanh Hóa với nhiều phong cảnh đẹp, non nước hữu tình. Ngoài ra, các sáng tác về Thanh Hóa cũng được lấy ý tưởng từ khung cảnh đẹp nên thơ của Bến En xanh, của biển Sầm Sơn. Nhiều nhạc sĩ đã dành tình cảm cho Bến En qua các ca khúc như: “*Bến En chờ*” nhạc

Ngô Tuyết Chinh - lời Nguyễn Thị Hồng Vân; “*Bến En xanh*” nhạc Minh Khang, thơ Lê Đình Bằng; “*Bến En tình*” nhạc Hoài Nam, thơ Lê Văn Tu - Hoài Nam; “*Tình ca bến En*” nhạc Đoàn Ứng, lời Ngô Đậu - Đoàn Ứng; “*Bến En nơi ta hẹn chờ*” của nhạc sĩ Văn Cốc. Mỗi ca khúc như dẫn dắt du khách đi tham quan rừng quốc gia Bến En, được hít thở không khí trong lành của núi rừng nơi đây, được hòa mình vào thiên nhiên tươi đẹp và ngắm nhìn cảnh sắc hùng vĩ của những cánh rừng xanh vô tận với muôn ngàn động vật quý hiếm, những hang động kỳ vĩ, hay những dòng sông trong xanh bao quanh khu rừng. Giữa sông, trời, mây, nước của Bến En, con người như say với cảnh sắc, như lạc vào cõi tiên của thực và mơ để được tận hưởng, được chiêm nghiệm những tinh túy của đất trời ban tặng”. [tr 28; 2].

Nói đến Thanh Hóa du khách thường nghĩ đến biển Sầm Sơn - một vùng biển đẹp của xứ Thanh, nơi ghi dấu ấn huyền thoại thần Độc Cước, hòn Trống mái, núi Trường Lệ, đền Cô Tiên... Viết về biển Sầm Sơn có hàng chục ca khúc nhưng phải kể đến những ca khúc như: “*Sầm sơn biển quê Thanh*” nhạc Đoàn Dũng, lời Đoàn Dũng - Lê Đăng Khoa; “*Sầm sơn in dấu chân Bác Hồ*” của Lê Đăng Khoa - Nguyễn Hoài Nam; “*Sầm Sơn biển sáng*” của nhạc sĩ Đỗ Hoài Nam; “*Tình ca Sầm Sơn*” của nhạc sĩ Đoàn Ứng; “*Sắc mới Sầm Sơn*” của nhạc sĩ Thế Việt. Các ca khúc viết về Sầm Sơn được khai thác ở nhiều góc cạnh, không gian, thời gian khác nhau nhưng phần lớn các ca khúc muốn đưa du khách hãy đến với Sầm Sơn một vùng biển xinh đẹp, nên thơ, nơi nghỉ dưỡng lý tưởng cho mọi người đặc biệt là vào mùa hè nóng nực, khi gác lại phía sau những lo toan, bộn bề của công việc, được thỏa thích vui chơi cùng với những con sóng, ngòi trên bãi cát ngắm hoàng hôn giúp du khách xua tan những mệt mỏi, căng thẳng đời thường. Những giai điệu da diết, đắm thắm để gọi lên vẻ đẹp biển xanh, cát trắng, nắng vàng, đồng thời ca ngợi cuộc sống của những con người nơi đây, yêu biển, bám biển, sống cùng biển “*đã bao lần vượt qua bão tố vẫn trường tồn mãi với thời gian*”. [tr 70; 2]

4.4. Ca khúc viết về Thanh Hóa mang giá trị trong công cuộc đổi mới

Trong nhịp sống thanh bình hôm nay, âm nhạc nói chung và ca khúc nói riêng luôn luôn hiện diện trong cuộc sống thường ngày. Thông qua các phương tiện thông tin đại chúng, qua mối quan hệ xã hội, âm nhạc như món ăn tinh thần không thể thiếu của mỗi chúng ta. Ca khúc viết về Thanh Hóa cũng vậy, được các nhạc sĩ khai thác với nhiều khía cạnh, góc nhìn khác nhau, luôn mang hơi thở mới của cuộc sống, giúp cho đời sống tinh thần của nhân dân luôn thú vị và phong phú thêm.

Thanh Hóa không chỉ được biết đến là nơi khởi nguồn của nền văn hóa Đông Sơn rực rỡ mà còn được mọi người biết đến với nhiều bãi biển và thắng cảnh đẹp như Sầm Sơn, Hải Tiến, Bến En, hang cá Cẩm Lương, Pù Luông, thác Mây... Quê hương Thanh Hóa trong các ca khúc của nhạc sĩ Nguyễn Trọng được miêu tả khá chi tiết từ đồng bằng cho đến miền núi, từ miền xuôi cho đến miền ngược, những đặc trưng, đặc sản của người xứ Thanh được tác giả khéo léo lồng ghép trong bài hát như: Núi Đọ - Đông Sơn, thắng cảnh Hồ Công; Thành Nhà Hồ, chiếu Nga Sơn, nghề dệt ở Hồng Đô Thiệu Hóa, quê Thường Xuân, rừng Lang Chánh, mía đường Hà Trung... cho đến các di tích lịch sử như cầu Hàm Rồng, núi Ngọc, núi Rồng, chiến khu Ngọc Trạo, Phà Ghép... hay những người anh hùng tiêu biểu của quê hương Thanh

Hóa như Quang Trung, Triệu Trinh Nương đều được nhắc đến trong các ca khúc như: “*Đường về Thanh Hóa*”; “*Khúc tình ca Thanh Hóa*”; “*Đẹp đôi trai gái tỉnh Thanh*”... qua đó lịch sử của dân tộc được mọi người học một lần nữa và ghi nhớ một cách dễ dàng hơn như Quang Trung gắn với đại phá quân Thanh làm nên trang sử anh hùng, Triệu Trinh Nương cưỡi voi diệt giặc Ngô giữ gìn bờ cõi, chiến khu Ngọc Trạo anh dũng kiên cường...

Ngoài ra, nhiều ca khúc viết về quê hương Thanh Hóa còn được các nhạc sĩ vẽ lên là những bức tranh bằng âm thanh sinh động với muôn màu sắc ca ngợi cảnh đẹp, con người xứ Thanh như: “*Yêu người Thanh Hóa*” của nhạc sĩ Đoàn Bông, “*Trên những tuyến đường quê hương*” của nhạc sĩ Trần Chung, “*Sâm Sơn vùng biển tôi yêu*” của nhạc sĩ Đoàn Dũng, “*Trăng sông Mã*” của nhạc sĩ Thành Đồng, “*Biển nắng*” của nhạc sĩ Hồng Đăng, “*Kỷ niệm giọng hò*” của nhạc sĩ Minh Quang, “*Miền cát tôi yêu*” của nhạc sĩ Mạnh Thống... Một bức tranh về làng quê Thanh Hóa với đủ màu sắc được các nhạc sĩ khắc họa bằng những giai điệu âm thanh trong sáng, mềm mại, lúc trầm bổng, lúc ru dương như ru lòng người về với Thanh Hóa để có thể cảm nhận hết được những cái đẹp, cái hay của đất và người xứ Thanh.

Ngoài chủ đề về danh lam thắng cảnh, chủ đề được các nhạc sĩ khai thác nhiều đó là các ngành nghề tiêu biểu như lực lượng vũ trang, giáo viên, công nhân, nông dân... Tuy nhiên, trong những cái chung vẫn có những cái riêng của người Thanh Hóa, những công việc thường ngày của người lính, những hy sinh thầm lặng trong thời bình đó là nhiệm vụ canh giữ bầu trời, nhiệm vụ tuần tra đêm... để nhân dân có giấc ngủ bình yên hay những bài giảng trên giảng đường, những công việc đồng áng của người nông dân lại được nhắc đến cụ thể trong từng ca khúc như: “*Gửi anh chiến sĩ biên phòng*”, “*Cô giáo vùng cao*” của nhạc sĩ Mai Kiên, “*Đêm tuần tra*” của nhạc sĩ Đồng Tâm, “*Em hát anh nghe*” của nhạc sĩ Văn Cốc, “*Khúc si mê đảo Mê*” của nhạc sĩ Hoàng Tạo, “*Tiếng hát trên đảo hòn Mê*” của nhạc sĩ Thanh Nhung, “*Khúc ca người nữ anh hùng Nguyễn Thị Lộ*” của nhạc sĩ Thế Việt, “*Bài ca trên đàn giáo*” của nhạc sĩ Trọng Bích, “*Lam sơn mến yêu*” của nhạc sĩ Trần Lê Chức, “*Em về nông trường*” của nhạc sĩ Trần Chung, “*Hội mùa Bá Thước*” của nhạc sĩ Cao Văn Cộng, “*Nắng trên đồng muối*” của nhạc sĩ Thành Đồng, “*Hát về cây mía Lam Sơn*” của nhạc sĩ Đăng Hùng, “*Bài ca trông luông*” của nhạc sĩ Cao Ngôi, “*Bồng bênh khói trắng Bim Sơn*” của nhạc sĩ Cát Vận, “*Em đi trực đêm*” của nhạc sĩ Đoàn Ứng, “*Ngọn lửa và tình yêu người thợ voi đá*” của nhạc sĩ Lê Tuấn Sang, “*Tình yêu người thợ*” nhạc Quốc Vụ, lời Lê Hoa...

Mỗi một tác phẩm viết về Thanh Hóa lại được các nhạc sĩ sử dụng các chất liệu khác nhau, đôi khi là âm hưởng của điệu hò sông Mã, là đôi nét của làn điệu dân ca Đông Anh, cũng có thể là chất liệu của nhịp Khua Luống, điệu Côông, điệu Khấp, điệu Xường được khai thác triệt để và đưa vào tác phẩm... Mỗi nhạc sĩ có một cách cảm nhận, cách nghĩ, cách nhìn khác nhau để từ đó biến cảm xúc của mình thành những tác phẩm mang hơi thở của cuộc sống và hình ảnh của đồng bào các dân tộc miền núi xứ Thanh, những sinh hoạt thường ngày hay trong các dịp lễ hội được các nhạc sĩ lồng ghép qua các ca khúc khác nhau như: “*Xiên Cồng hội mùa*” của nhạc sĩ Cao Văn Anh; “*Đường lên Pù Nhi*” của nhạc sĩ Văn Dung; “*Tiếng Cồng gọi bạn*” nhạc Nguyễn Văn Đờn, thơ Vương Anh; “*Tiếng hát loóc tong*” của nhạc sĩ Văn Hòe; “*Đêm Na Tao*” của nhạc sĩ Lê Khanh; “*Khúc hát làng Dao*” của nhạc sĩ Mai Kiên;

“*Đừng già bạn người ơi*”, “*Chuyện tình Pha Dua*” của nhạc sĩ Nguyễn Liên; “*Tiếng công Ngàn Nưa*”, “*Hoa ban rượu cần*” của nhạc sĩ Xuân Liên; “*Y Đu năm ne*” nhạc Phạm Tĩnh, lời Fnô Hoa; “*Fa Lát mây*”, “*Xuống chợ vùng biên*” của nhà sĩ Băng Xuân...

Các ca khúc viết về Thanh Hóa được các nhạc sĩ sáng tác vô cùng phong phú về chủ đề và thể loại, mỗi ngành nghề, công việc, mỗi địa phương đều có những cái chung, cái riêng để các nhạc sĩ khai thác và sáng tác sao cho trong mỗi tác phẩm đều có những đặc trưng riêng biệt của từng vùng miền xứ Thanh. Ca khúc viết về quê hương đất nước nói chung viết về Thanh Hóa nói riêng đang ngày càng có sức lan tỏa và có vai trò to lớn trong đời sống tinh thần của nhân dân. Luôn được sử dụng trong các dịp lễ kỷ niệm, lễ hội, hội nghị, nghi thức, trong các sinh hoạt vui chơi tập thể, nó có tác dụng to lớn không chỉ để thư giãn, giải trí mà còn làm cho mọi người hiểu hơn về văn hóa, con người, vùng đất xứ Thanh qua hàng nghìn năm lịch sử dựng nước, giữa nước và bây giờ là công cuộc xây dựng đất nước trên con đường công nghiệp hóa, hiện đại hóa và hội nhập quốc tế.

5. Thảo luận

Trong khuôn khổ của bài viết, tác giả đã nêu lên được phần nào những giá trị văn hóa, nghệ thuật trong các ca khúc viết về Thanh Hóa, tuy nhiên để phát huy các giá trị đó trong đời sống hôm nay, yêu cầu đặt ra cần được quan tâm, đó là:

- Cần khai thác và đưa vào sử dụng các ca khúc viết về Thanh Hóa nhiều hơn nữa trong các chương biểu diễn phục vụ quảng bá du lịch, phục vụ cộng đồng và xã hội.

- Hàng năm nên tổ chức các cuộc thi sáng tác ca khúc viết về Thanh Hóa theo các chủ đề, thi hát về quê hương Thanh Hóa cho các lứa tuổi từ học sinh cấp tiểu học đến sinh viên các trường đại học, các cơ quan, ban, ngành, nhân dân các xã, phường trong tỉnh Thanh Hóa.

- Trong công tác đào tạo giáo viên âm nhạc, đào tạo các ca sĩ tương lai của ngành thanh nhạc của tỉnh cần bổ sung nhiều các ca khúc viết về Thanh Hóa vào trong chương trình đào tạo hệ trung cấp thanh nhạc và đại học thanh nhạc, đại học sư phạm âm nhạc đặc biệt là Trường Đại học Văn hóa, Thể thao và Du lịch Thanh Hóa – ngôi trường đào tạo và ươm mầm những ngôi sao sáng trên bầu trời âm nhạc Việt Nam.

6. Kết luận

Trong kho tàng âm nhạc xứ Thanh, ca khúc viết về Thanh Hóa chiếm vị trí khá lớn, một mảng màu khá đậm nét. Các nhạc sĩ đã sáng hơn trong hơn 50 năm qua với hàng nghìn ca khúc, sử dụng, khai thác rất nhiều các chất liệu âm nhạc dân gian như chất liệu âm nhạc hò sông Mã, âm nhạc múa đèn, chất liệu âm nhạc của người Mường, Thái, Dao, H'Mông... Với hàng nghìn ca khúc được sáng tác gồm nhiều chủ đề khác nhau như ca ngợi tình yêu quê hương đất nước, ca ngợi những chiến công oanh liệt của quân và dân Thanh Hóa, ca ngợi những vị anh hùng của dân tộc, những di tích, những danh lam thắng cảnh, những miền quê bình yên, tình yêu đôi lứa, nét đẹp trong lao động của những người công nhân trên công trường hay trong nhà máy, người chiến sĩ ngày đêm canh gác nơi tuyến đầu tổ quốc, người giáo viên trên bục giảng hay người nông dân trên đồng ruộng... tất cả tạo nên một bức tranh sống động bằng âm thanh muôn màu, góp phần làm phong phú đời sống tinh thần của người dân Thanh Hóa nói riêng và người dân cả nước nói chung.

Tài liệu tham khảo

- [1]. Đoàn Tiến Dũng (2020), Đề tài khoa học cấp tỉnh “*Phát huy giá trị của các ca khúc viết về Thanh Hóa phục vụ sự nghiệp Công nghiệp hóa - Hiện đại hóa quê hương đất nước*”.
- [2]. Đoàn Tiến Dũng (2020), *Tuyển tập 150 ca khúc xứ Thanh*, Nxb Thanh Hóa.
- [3]. Văn Hòe (2015), *Âm nhạc dân gian Thanh Hóa* (tập 1), Nxb Thanh Hóa.
- [4]. Nguyễn Liên (2017), *Âm nhạc dân gian xứ Thanh*, Nxb Thanh Hóa.
- [5]. Hội Văn học Nghệ thuật Thanh Hóa (1994), *20 năm ca khúc Thanh Hóa*, Sở Văn hóa Thông tin.
- [6]. Hội Văn học Nghệ thuật Thanh Hóa (2012), *Giai điệu quê Thanh*, Nxb Thanh Hóa.
- [7]. Hội Văn học Nghệ thuật Thanh Hóa (2003), *Nửa thế kỷ ca khúc xứ Thanh*, Nxb Âm nhạc.
- [8]. Nhà Văn hóa Trung tâm Thanh Hóa (1999), *Sóng Mã yêu thương*, Nhà in Báo Thanh Hóa.

GIÁ TRỊ NGHỆ THUẬT TRONG CÁC CA KHÚC VIẾT VỀ THANH HÓA

Trịnh Thị Thúy Khuyên

Trường Đại học Văn hóa, Thể thao và Du lịch Thanh Hóa

Email: trinhhthuykhuyen@dvttdt.edu.vn

Ngày nhận bài: 21/12/2022

Ngày phản biện: 26/12/2022

Ngày tác giả sửa: 28/12/2022

Ngày duyệt đăng: 03/01/2023

Ngày phát hành: 09/01/2023

Âm nhạc xứ Thanh thường được mọi người biết đến với những làn điệu hò sông Mã hay khúc hát “ăn cơm bằng đèn đi cấy sáng trăng”, những điệu nhạc Xuân Phả, khúc hát ru của người Mường, tiếng khèn bè của người Thái... tất cả tạo nên một bức tranh âm nhạc nhiều sắc, trong đó có một mảng màu khá đậm nét đó là các ca khúc viết về xứ Thanh. Trong quá trình hình thành và phát triển hơn 50 năm, hàng nghìn ca khúc viết về Thanh Hóa được ra đời, đã để lại những giá trị, những đóng góp nhất định cho nền âm nhạc Việt Nam nói chung, âm nhạc Thanh Hóa nói riêng. Những giá trị đó đã và đang tham gia vào việc giáo dục tình yêu quê hương đất nước, giáo dục đạo đức, thẩm mỹ cho thế hệ trẻ; quảng bá du lịch; phục vụ công cuộc đổi mới quê hương, đất nước.

Từ khóa: Ca khúc viết về Thanh Hóa; Âm nhạc; Giá trị nghệ thuật.